

5. Donaldson M. Myslytelnaia deiatelnost detei [Tekst] / pod red. V. Y. Lubovskoho. – M. : Pedahohyka, 1985.
6. Kudriavtsev V. T., Slobodchikov V. Y., Shkoliar L. V. Kulturosoobraznoe obrazovanye: kontseptualnye osnovanyia [Tekst] // Yzvestyia RAO. 2001. – № 4.
7. Lykova Y. A. Stratehiia formyrovanyia estetycheskoho otnosheniya k myru v yzobrazytelnoi deiatelnosti doshkolnykov [Tekst] : dys. ... d-ra ped. nauk / Y. A. Lykova. – M., 2009. – 350 s.
8. Melyk-Pashaev A. A. Pedahohyka yskusstva y tvorcheskyye sposobnosty [Tekst] / A. A. Melyk-Pashov. – M. : Znanye, 1981.
9. Mukhyna V. S. Fenomenolohyia razvytyia y bytyia lychnosty [Tekst]. – M. : MPSY; Voronezh : NPO «MODEK», 1999.
10. Nemenskyi B. M. Pedahohyka yskusstva [Tekst] / B. M. Nemenskyi. – M.: Prosveshchenye, 2007.
11. Poddiakov N. N. Tvorchestvo y samorazvytye detei doshkolnoho vozrasta: Kontseptualnyi aspekt [Tekst] / N. N. Poddiakov. – Volhohrad : Peremena, 1995.
12. Torshylova E. M. Yntellektualnoe y estetycheskoe razvytye: ystoryia, teoryia, dyahnostyka [Tekst] / E. M. Torshylov. – Dubna: Fenyks+, 2008.
13. Feldshtein D. Y. Psykholohyia razvytyia lychnosty v ontogeneze [Tekst] / D. Y. Feldshtein. – M. : Pedahohyka, 1989.
14. Yakymanskaia Y. S. Lychnostno-oryentyrovannaia shkola: krytery y protsedura analiza y otsenka ee efektyvnosty [Tekst] // Dyrektor shkoly / Y. S. Yakymanskaia. – 1999. – № 3. – S. 39–45.
15. Gardner H. Intelligence Reframed. Multiple Intelligence for the 21st Century. – New York: Basic Books, 1999.

Панченко Валерій,

м. Київ, Україна

УДК

МЕЦЕНАТСТВО І СПОНСОРСТВО ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА В УКРАЇНІ

Проанализирована проблематика касательно вопросов благотворительности в сфере сохранения историко-культурного наследия украинского народа.

Ключевые слова: *благотворительность, меценатство, историко-культурное наследие, культура благотворительности.*

The article analyzes issues concerning questions of charity in the field of preservation of historical and cultural heritage of Ukrainian people.

Key words: *charity, patronage, historical and cultural heritage, the culture of charity.*

Серед багатьох проблем, що чекають розв'язання у сфері збереження історико-культурної спадщини України, важливе місце посідають питання залучення коштів для здійснення першочергових заходів щодо охорони, ремонту, консервації, реставрації, дослідження пам'яток архітектури, мистецтва, музейних цінностей тощо.

У складних умовах сьогодення, коли фінансування таких робіт із державного бюджету є мінімальним, а подекуди – взагалі призупинилося, єдиним варіантом збереження вітчизняних пам'яток національно-культурного надбання залишається благодійництво, меценатство та спонсорство.

Благодійність – це надання приватними особами чи громадськими організаціями матеріальної допомоги бідним людям, закладам, що опікуються хворими, особам з вадами, тим, хто потрапив у скрутне становище через стихійне лихо тощо [1; 4].

Про благодійність думає кожна людина, проте мало хто розмірковує над її сутністю. Ця проблема не є новою для вітчизняної та закордонної історіографії. Її аналізу та пошуку оптимального розв'язання присвятили праці В. Бакальчук, О. Кузьмук [1], Д. Бертнев, В. Боршев [2], О. Гриценко [4], А. Розе [7], Л. Чупрій [9; 10] та багато інших. Лейтмотивом їхніх досліджень є стурбованість недостатнім, а іноді й суперечливим правовим, політичним, соціокультурним розв'язанням питань благодійності для збереження історико-культурної спадщини українського народу. Тому основною метою цієї статті є ознайомлення зі станом вітчизняної благодійності та меценатства за кордоном для пошуку пріоритетних способів для їх розвитку в Україні.

Загальновідомо, що у XIX – на початку XX ст. благодійництво і меценатство було досить поширеним видом діяльності українських інтелігентів та промисловців: Г. Галагана, М. Терещенка, Б. Ханенка, І. Харитоненка та багатьох інших. Завдяки їхній діяльності було відкрито навчальні заклади, музеї, книгозбірки, храми, громадські споруди тощо. Більше того, в Україні було сформовано своєрідну культуру благодійності, коли підприємці, торговці, військові та політичні діячі спрямовували зусилля на допомогу багатьом історико-культурним закладам [9; 10].

На сучасному етапі благодійництво регулюється Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 р. № 5073 (зі змінами). Статтею 1 вищезазначеного нормативно-правового акту визначено, що:

- благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення, визначених цим Законом, цілей, що не передбачає отримання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара;
- благодійною організацією є юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи декількох сферах, визначених цим Законом, основною метою її діяльності;
- благодійником є дієздатна фізична або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності.

Вказаним Законом також визначено, що меценатська діяльність – це благодійна діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень, що здійснюється у порядку, визначеному цим та іншими Законами України.

Поряд із цим Законом України діють й інші законодавчі та підзаконні акти, що регламентують благодійну діяльність, зокрема її фінансову сферу. Це Цивільний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про культуру» від 14 грудня 2010 р. № 2778, Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22 жовтня 1999 р. № 1192, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування» від 4 липня 2000 р. № 1222 тощо. Частина норм, наведених законодавчих та нормативно-правових актів, є застарілими та потребує приведення до реалій сьогодення.

Серед важливих недоліків законодавчої бази стосовно врегулювання питання благодійності є наступні: питання щодо оподаткування благодійної діяльності; надання податкових пільг індивідуальним донорам; звільнення від оподаткування доходу бенефіціарів-фізичних осіб тощо. Усунення цих правових колізій сприятиме адаптації національного законодавства до норм законодавства Європейського Союзу.

Проведені науковцями дослідження засвідчують, що для приведення у відповідність українських та європейських правових норм потрібно виконати низку задач, серед яких: податкові пільги для благодійників та меценатів; звільнення від оподаткування благодійних внесків різних форм; визначення особливого правового статусу благодійних фондів та установ, меценатів та спонсорів [3].

У процесі внесення подібних змін необхідно звернутися до здобутків європейського та міжнародного законодавства. Наприклад, *відсоткова філантропія* полягає у переадресації певного відсотку сплаченого податку на культурні потреби конкретній організації; *венчурна філантропія* – благодійна діяльність у партнерстві з певним колом організацій з чіткими культурними цілями; *ендавмент* – сума коштів або цінних паперів у банках, з яких дивіденди нараховуються, як благодійний внесок в певну культурну установу [1].

Європейський і світовий досвід показує, що ефективна модель розвитку національної культури базується на використанні альтернативних джерел та нових підходів щодо фінансового забезпечення. За умов ринкової економіки сфера економіки не може розраховувати лише на державне забезпечення. У збереженні історико-культурної спадщини вагому роль відіграють корпорації, приватні компанії тощо. У цих країнах більше уваги приділяють фандрейзингу (налагодженню зв'язків культури та бізнесу) та практикуванню «специфічних» податків за благодійність. Завдяки цьому залучаються позабюджетні кошти для реалізації мистецьких проектів та підтримки діяльності організацій культури [1; 2; 3; 5; 6; 7].

Практику фандрейзингу вперше було застосовано у США, а згодом – у Франції та Австрії, що дозволило цим країнам значно скоротити бюджетне фінансування закладів культури. Створені тут умови дозволили благодійникам профінансувати 2/3 закладів культури. Разом з тим, у цих країнах виникли незалежні організації, що здійснюють посередництво між державою, культурою та бізнесом (*культура – уряд – бізнес*). Вони активізують підтримку культури з комерційного сектору та урядового фінансування, залучають додаткові кошти для позабюджетного фінансування та сприяють комерційним інтересам компаній, які вкладають кошти в культуру [3].

Дієвим фактором покращення фінансового клімату для установ та закладів галузі культури є запровадження податкових пільг, що сприяє надходженню від комерційного сектору додаткових коштів на потреби пам'яток історико-культурної спадщини національної та місцевої значущості. Як показує досвід Великої Британії та Бельгії, стимулювання спонсорства за допомогою вилучення суми, витраченої на рекламу та маркетингові операції, з обсягів, що обкладаються податками, є досить дієвим та ефективним ходом [1].

Ще одним важливим кроком у позабюджетному фінансуванні культурних закладів є створення іміджу престижності, позиціонування державою благодійництва, як методу формування національно-свідомої компанії, що вболіває за національну культуру [9; 10].

До інших міжнародних заходів зі заохочення благодійності та спонсорства належать також нагородження спеціальними преміями за допомогу у збереженні та охороні історико-культурних пам'яток. Наприклад, премія Les Oscars щорічно вручається благодійникам у Франції. Там же діє Програма «корпоративного меценатства», що дозволяє компаніям покращити власний імідж за допомогою некомерційної підтримки закладів культури [6].

Поширеною формою співробітництва бізнесу та культурних установ у деяких країнах Європи є надання меценатам безкоштовних квитків на мистецькі акції, можливість використання приміщень для корпоративних цілей компанії-донора тощо.

Проведення благодійних акцій у США та Західній Європі відбувається постійно. За століття у родинах мільйонерів та заможних мешканців склалися певні традиції, які завдяки сучасним інноваціям продовжують розвиватися та вдосконалюватися. Інша ситуація у країнах пострадянського простору, де традиції благодійництва, спонсорства та меценатства було втрачено.

Сучасні вітчизняні олігархи та їхні родини знаходяться лише на початку шляху благодійництва. Вони виділяють фінансові ресурси на будівництво лікарень, притулків, допомогу збіднілим прошаркам суспільства тощо. Діяти українські мільярди бажать через благодійні фонди, що мають певні завдання і досить часто не пов'язані зі збереженням історико-культурної спадщини. Окрім того, окремі благодійні фонди займаються втіленням у життя низки проектів, що спрямовані не на збереження національної культурної спадщини

для майбутніх поколінь та підтримки її наукового вивчення, а на створення амбітних колекцій, в яких зберігаються археологічні, нумізматичні мистецькі раритети, що мають не завжди законне походження.

Разом з тим, українські олігархи, займаючись благодійністю, роблять це не завжди безкорисливо. Відсутність належного законодавства не дає можливості отримати податкові пільги. Таким чином, більшість благодійних акцій (якщо їх належним чином проаналізувати) є виконанням певних зобов'язань та реверансів перед керівництвом країни для отримання за це гарантій бізнесу та можливості певних дій у політичній сфері. Це засвідчує, що для справжньої благодійності у країні потрібні система пільг та широка інформація про меценатів і виховання їх в різних соціальних групах.

Зрозуміло, що Україна, як і кожна держава Європи, визначає власну культурну політику відповідно до цінностей, завдань та культурних переваг власного народу. Принципи державної політики у сфері культури переплітаються у взаємодію між урядом і громадськістю й реалізуються у конкретних культурних, музейних, виставкових проектах та ініціативах. Спільними принципами, позиціями прийнятими та схваленими міжнародною спільнотою є широке залучення благодійників, меценатів та спонсорів до фінансування історико-культурної спадщини й обрання власної моделі подібної співпраці.

Необхідно додати, що відповідно до п'ятого видання Світового рейтингу благодійності – World Giving Index, випущеного 18 листопада 2015 р. Британською організацією Charities Aid Foundation, Україна знаходиться на 103 місці, відсоток рейтингу благодійності – 23. Це на одну позицію гірше, ніж у минулому рейтингу (102), але значно краще, ніж позиція, з якої стартувала наша країна (153, передостаннє місце). Україна ділить 103 місце з Беніном, Боснією та Герцеговиною, Естонією та Нагорним Карабахом.

У п'ятому виданні Світового рейтингу благодійності містяться дані про благодійність у світі за 5 років (з 2009 до 2013 рр.). Він містить дані зі 135 країн світу, що зібрано протягом 2013 календарного року.

За окремими напрямками благодійної діяльності Україна посідає за обсягом:

- пожертви – 123 місце;
- волонтерська діяльність – 43 місце;
- безпосередня допомога – 118 місце.

Цей рейтинг формувався протягом одного місяця 2013 року (так зазначено у методології), це було до подій, що відбувалися «на Майдані». Отже, вказані результати неповно віддзеркалюють хвилю волонтерства та благодійності в Україні періоду 2013–2014 років [9].

Використані літературні джерела

1. *Бакальчук В., Кузьмук О.* Зарубіжний досвід залучення позабюджетних коштів на розвиток культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/February/2htm>. – Назва з екрана.

2. *Бертнев Д., Борщев В., Гениева Е. и др.* Современное меценатство: надежды и реальность [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru//znamia/1999/7/konfer.html>. – Загл. с екрана.

3. Государственная поддержка искусства в структуре культурной политики США // *Культура в современном мире.* – 2003. – Вып. 4.

4. *Гриценко О. А.* Культура і влада. Теорія і практика культурної політики в сучасному світі [Текст] / О. А. Гриценко. – Київ : УЦКД, 2000.

5. *Зонтаг А.* Немецкие меценаты ренеамируют памятники старины [Электронний ресурс] / А. Зонтаг. – Режим доступу: <http://www.dw.com/ru/>. – Загл. с екрана.

6. Общественная поддержка культуры во Франции, Германии, Норвегии, Канаде [Текст] // *Культура в современном мире.* – 2002. – Вып. 5.

7. *Розе А.* Опекун для носорога [Электронний ресурс] / А. Розе. – Режим доступу: <http://www.rg.ru/2012/03/12/german.html>. – Загл. с екрана.

8. Сравнительный анализ культурной политики Соединенных Штатов и Японии [Текст] // Панорама культурной жизни зарубежных стран. – 2000. – Вып. 7–8.

9. Чупрій Л. Роль спонсорства і меценатства у відродженні історико-культурної спадщини в контексті реалізації гуманітарної політики держави [Електронний ресурс] / Л. Чупрій. – Режим доступу: social-science.com.ua/article/647. – Назва з екрана.

10. Чупрій Л. Оптимізація державної політики Української держави в сфері культури [Електронний ресурс] / Л. Чупрій. – Режим доступу: bulava.in.ua/chupriy_optymizatsiya_kultura.html. – Назва з екрана.

11. Мировой рейтинг благотворительности 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://vboabu.org.ua/img/forall/mirovoi_reiting_blagotvoritelnosti_2014.pdf. – Загл. с экрана.

12. Педагогічний словник [Текст] / за ред. М. Д. Ярмаченка. – Київ : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

Bibliography

1. *Bakalchuk V., Kuzmuk O.* Zarubizhnyi dosvid zaluchennia pozabiudzhetykh koshtiv na rozvytok kultury [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/February/2htm>. – Nazva z ekrana.

2. *Bertnev D., Borshchev V., Henyeva E. y dr.* Sovremennoe metsenatstvo: nadezhdy y realnost [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: <http://magazines.russ.ru/znamia/1999/7/konfer.html>. – Zahl. s ekrana.

3. Hosudarstvennaia podderzhka yskusstva v strukture kulturnoi polityky SShA // *Kultura v sovremennom myre.* – 2003. – Vyp. 4.

4. *Hrytsenko O. A.* Kultura i vlada. Teoriia i praktyka kulturnoi polityky v suchasnomu sviti [Tekst] / O. A. Hrytsenko. – Kyiv : UTsKD, 2000.

5. *Zontah A.* Nemetskye metsenaty reneamyruit pamiatnyky staryny [Elektronnyi resurs] / A. Zontah. – Rezhym dostupa: <http://www.dw.com/ru/>. – Zahl. s ekrana.

6. Obshchestvennaia podderzhka kultury vo Frantsyy, Hermanyy, Norvehyy, Kanade [Tekst] // *Kultura v sovremennom myre.* – 2002. – Vyp. 5.

7. *Roze A.* Opekun dlia nosoroha [Elektronnyi resurs] / A. Roze. – Rezhym dostupa: <http://www.rg.ru/2012/03/12/german.html>. – Zahl. s ekrana.

8. Sravnytel'nyi analiz kulturnoi polityky Soedynennykh Shtatov y Yaponyy [Tekst] // *Panorama kulturnoi zhyzny zarubezhnykh stran.* – 2000. – Vyp. 7–8.

9. *Chuprii L.* Rol sponsorstva i metsenatstva u vidrodzhenni istoriko-kulturnoi spadshchyny v konteksti realizatsii humanitarnoi polityky derzhavy [Elektronnyi resurs] / L. Chuprii. – Rezhym dostupu: social-science.com.ua/article/647. – Nazva z ekrana.

10. *Chuprii L.* Optymizatsiia derzhavnoi polityky Ukrainskoi derzhavy v sferi kultury [Elektronnyi resurs] / L. Chuprii. – Rezhym dostupu: bulava.in.ua/chupriy_optymizatsiya_kultura.html. – Nazva z ekrana.

11. Мировой рейтинг благотворительности 2014 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: http://vboabu.org.ua/img/forall/mirovoi_reiting_blagotvoritelnosti_2014.pdf. – Zahl. s ekrana.

12. Pedahohichnyi slovnyk [Tekst] / za red. M. D. Yarmachenka. – Kyiv : Pedahohichna dumka, 2001. – 516 s.